

УДК 343.37

*Ляшок І. І.,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
Яценко О.В.,
д.е.н., професор
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ

Тінізація економічних відносин була і залишається однією з найбільших перепон відносно забезпечення стійкого економічного розвитку, підвищення рівня добробуту і якості життя населення країни та укріплення національної безпеки держави.

Тіньова економіка – господарська діяльність, яка розвивається за межами державного обліку та контролю, через що і не відображається в офіційній статистиці. Економісти виділяють декілька сфер тіньової економіки, а саме: неофіційна, фіктивна та підпільна економіка. До неофіційної відносять законні види економічної діяльності, де має місце виробництво товарів і послуг, що не зафіксовано статистикою, приховування цієї діяльності від оподаткування, від необхідності дотримання правових норм і стандартів. Фіктивна економіка характеризується існуванням спекулятивних угод, хабарництва та інших форм шахрайства, пов'язаних з отриманням та передачею грошових коштів. До підпільної економіки зараховують усі види економічної діяльності, які не дозволені законом або хоч і дозволені, але здійснювані людьми, котрі не мають на це права. [1]

Для вимірювання масштабів тіньової економіки України використовують такі методи: “витрати населення – роздрібний товарооборот”, фінансовий, монетарний, електричний, а також метод збитковості підприємств.

Метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” дозволяє виявити наявність перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу населенню товарів усіма суб'єктами

господарювання в легальному секторі економіки. Вимірювання за фінансовим методом характеризується визначенням тенденцій зміни пропорцій між вартістю товарів чи послуг, використаних у процесі виробництва, та валовим доходом підприємств в цілому або в певному виді діяльності. Монетарний метод дозволяє визначити тенденції зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів в аналізованому періоді до базового періоду. Електричний метод є порівнянням приросту внутрішнього споживання електроенергії з приростом ВВП. Обчислення рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств полягає у визначенні граничних мінімального та максимального коефіцієнтів тіньової економіки як частки ВВП. [2]

Дослідити реальний рівень тінзації в країні майже неможливо, тому всі показники є лише наближеними, а не точними. За підрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ), у 2018 році показник рівня тіньової економіки становив 30% від офіційного ВВП.

Залежно від методів визначення тіньової економіки, згаданими вище, цей показник може коливатися і набувати різних значень. Так, наприклад, за методом «витрати населення – роздрібна торгівля рівень тінзації становить 47%, за електричним та монетарним методом – 28% і 24% відповідно, а за методом збитковості – 20%. Тому міністерство використовує узагальнений середній показник. [3]

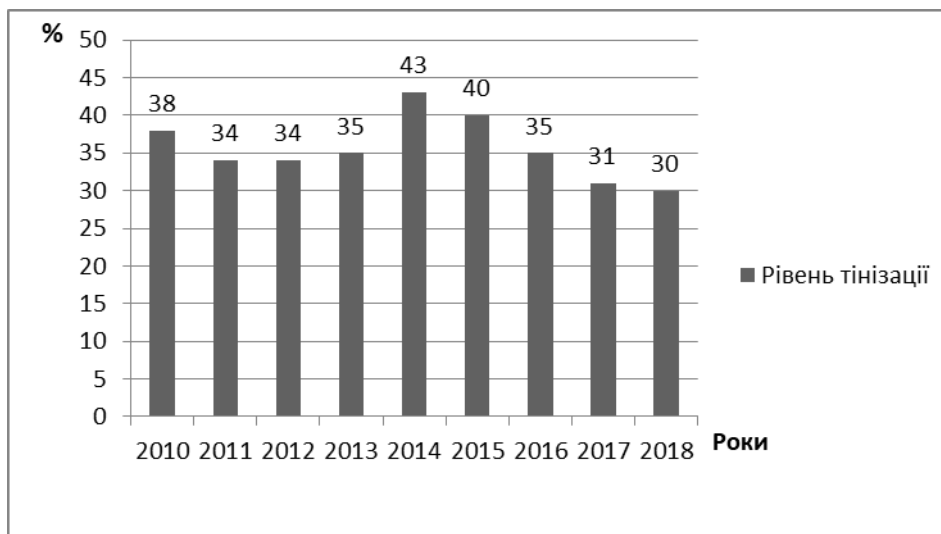

Рис.1. Рівень тіньової економіки України

За даними МЕРТ показник рівня тінізації економіки у 2018 році досягнув найнижчого рівня, починаючи з 2010 року.(див. рис. 1) Найвищий рівень тінізації спостерігається у видобувній промисловості (39%), та в сфері операцій з нерухомістю (38%). Дещо менші відсотки мають транспорт (36%), переробна промисловість (23%), будівництво і торгівля (по 21%), фінанси (20%). Найнижчий же рівень належить сільському господарству і становить 14%. [4]

Масштаби приховування та неповного звітування досить великі: 40% своїх доходів підприємства України залишали не задекларованими, 32% працівників компаній не були офіційно працевлаштованими, 45% заробітної плати працівників компаній було виплачено неофіційно. [4]

Отже, рівень тіньової економіки України поступово знижується, але все ж залишається достатньо високим, особливо в деяких галузях господарювання. Це досить негативно впливає на економіку країни та на рівень життя населення. Держава намагається здійснювати реформи щодо ліквідації або ж зменшення тіньового сектору, усунення можливих причин його утворення. Це все має позитивний вплив, але поки що недостатній для того, щоб більшість суб'єктів господарської діяльності припинила приховувати реальні показники щодо свого бізнесу.

Список використаних джерел:

- 1.Сірко А. В. Економічна теорія. Політекономія. – К.: Центр учбової використаних джерел, 2014. – 416 с.
- 2.Наказ Міністерства економіки України №123 від 18.02.2009. «Про затвердження методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки»
- 3.Кундицький О. О. Стан та перспективи подолання тіньової економіки у вітчизняній економічній системі [Електронний ресурс] / Сенишин О. С. // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Випуск 36. – Режим доступу: http://bses.in.ua/journals/2018/36_1_2018/16.pdf
- 4.Звіт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 12.07.2019 «Загальні тенденції тіньової економіки в Україні»

УДК 621.774

*Малий Д.Г.,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

АНАЛІЗ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Виробництво (як і реалізація) продукції потребують трудових, матеріальних і грошових витрат. Собівартість продукції утворюють витрати підприємства за спожиті засоби виробництва, оплату праці працівників, предмети праці, що виражені в грошовій формі, утворюють собівартість продукції, яка становить основний якісний показник роботи підприємства.

Економічний аналіз витрат на виробництво (собівартості продукції) є важливим інструментом управління витратами, що дозволяє надати узагальнюючу оцінку ефективності використання ресурсів і визначити резерви збільшення прибутку та зниження ціни одиниці продукції. Мета аналізу витрат на виробництво продукції полягає у виявленні можливості раціонального використання виробничих ресурсів, у інформаційному забезпеченні та всебічній оцінці досягнутих результатів щодо оптимізації витрат, обґрунтуванні управлінських рішень.

Собівартість продукції є однією з найважливіших економічних категорій розширеного відтворення. Зниження собівартості продукції за рахунок раціонального використання виробничих ресурсів є основним шляхом збільшення прибутку і підвищення ефективності виробництва.

Зниження собівартості разом із зростанням продуктивності праці і підвищенням якості продукції – важливий чинник збільшення національного багатства країни. Контроль витрат на виробництво є основою управлінської праці. В рівні собівартості продукції відображаються економічні, науково-технічні, соціальні і природоохоронні чинники розвитку.

Початковою основою собівартості є витрати підприємств. Проте на відміну від витрат виробництва категорію собівартості складають не лише зв'язки і

залежності, пов'язані переважно з процесом виробництва, але і зв'язки, обумовлені зверненням споживчих вартостей.

Витрати виробництва включають витрати виробничих фондів підприємств (матеріальні витрати і амортизація) і вартість продукту, яка створена необхідною працею (витрати на оплату праці). Собівартість, окрім названих витрат, включає ще і відрахування на державне соціальне страхування, відрахування на обов'язкове медичне страхування (де це передбачено законодавством), що є грошовим вираженням частини продукту для суспільства.

Джерелами зниження собівартості продукції є економія живої і речової праці, яка забезпечується раціональним і бережливим використанням усіх видів ресурсів, дотриманням найсуворішого режиму економії в усіх ланках народного господарства, створенням противитратного механізму управління економікою, переходу до регульованих ринкових відносин, високими темпами зростання продуктивності громадської праці.

У плануванні, обліку й аналізі рівня витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) і контролі за рівнем витрат використовуються різні види собівартості продукції.

Залежно від об'єкта розрахунку розрізняють собівартість одиниці конкретного виду продукції і собівартість усієї продукції (робіт, послуг); залежно від складу витрат, що включаються у собівартість, – індивідуальну, технологічну, цехову, виробничу, повну собівартість.

За економічним принципом витрати групуються за такими елементами: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизаційні відрахування; інші витрати. Таке розмежування витрат пов'язане з різним економічним змістом їх формування.

За виробничим принципом витрати групуються в статті собівартості залежно від виробничого призначення такі: сировина і матеріали, покупні напівфабрикати і комплектуючі вироби, енергія технологічна, зворотні відходи, транспортно-заготівельні витрати, основна заробітна плата виробничих

робітників, додаткова заробітна плата виробничих робітників, відрахування на соціальне страхування, витрати на утримання та експлуатацію машин і механізмів, внутрішньогосподарчі витрати, витрати від браку продукції, загально господарчі чи фабрично–заводські витрати, невиробничі чи комерційні витрати, інші витрати.

Завдання аналізу собівартості продукції полягають в тому, щоб дати загальну оцінку виконання плану за собівартістю, розкрити причини невиконання планових завдань, виявити резерви подальшого зниження собівартості за рахунок підвищення технічного рівня виробництва, поліпшення організації праці і виробництва, ефективного використання устаткування, зростання продуктивності праці, економного витрачання сировини, матеріалів, палива й енергії, ліквідації або скорочення втрат і непродуктивних витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Аналіз собівартості продукції проводиться на основі відомостей управлінського обліку виробничої діяльності, кошторису витрат, нормативних (планових) і звітних калькуляцій витрат окремих видів виробів і усієї продукції в цілому. Окрім того, для аналізу собівартості притягуються дані оперативного, бухгалтерського і статистичного обліків (первинні документи на відпуск і використання матеріалів у виробництві, по обліку виробки або заробітної плати, зміна норм і відхилень від норм та ін.), матеріали разових обстежень, перевірок, спостережень, нарад, конструкторська і технологічна документація.

Список використаних джерел:

1. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / [Шпичак О.М., Боднар О.В., Пархоменко Л.М. та ін.]. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. – 424 с.

УДК 338

*Мамлоєнко Є. О.,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
Мехеда Н.Г.,
к.е.н., доцент
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЯК РІЗНОВИДУ СТРАТЕГІЙ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В ринкових умовах господарювання ефективність діяльності вітчизняних підприємства має зосереджуватися на стратегіях наступального характеру, спроможних вивести підприємства на новий рівень господарювання та підтримувати на належному рівні їхню фінансову стійкість і платоспроможність, тобто забезпечити ефективне функціонування в конкурентному середовищі.

Необхідність дослідження полягає в тому, що надання вітчизняним підприємствам можливість випускають конкурентоздатну продукцію та права розширення ринку вимагає нових підходів до управління стратегічною діяльністю підприємств, зокрема створення системи диверсифікації діяльності, що дозволяє: зменшити залежність від виробництва та реалізації однієї продукції, розширити збут і збільшити прибуток.

Серед існуючих стратегій підприємства такі перспективи може забезпечити стратегія диверсифікація діяльності підприємства як стратегія різнобічного розвитку [1].

Вагомий внесок у розвиток теорії диверсифікації та основних аспектів застосування методу диверсифікації підприємствами зробили такі зарубіжні вчені, як Д. Аакер, І. Ансофф, А. Буз, Г. Буз, М. Горт, С. Беррі[1], Р. Пітс, Н. Рудик[3], Р. Кунц[2] та інші.

Ефективність здійснення диверсифікації безпосередньо залежить від своєчасної орієнтації на види товарів, робіт, послуг, які мають попит і є конкурентоздатними на ринку[2].

Основні визначення стратегії диверсифікації діяльності підприємства, як різновиду стратегій підприємства наведено в таблиці 1[2].

Таблиця 1

Основні визначення стратегії диверсифікації діяльності підприємства, як різновиду стратегій підприємства

Термін	Визначення
Стратегія диверсифікації діяльності підприємства	Володіння найрізноманітнішими фінансовими активами, кожен з яких має різний рівень ризику, з метою зниження загального ступеня ризику портфеля в цілому.
	Розподіл інвестицій і ризиків з різних ринків, фінансових інструментів і стратегій торгівлі
	Загальна ділова практика, направлена на розширення номенклатури товарів і послуг та/або географічної території, для того, щоб розподілити ризик і знизити залежність від циклічності бізнесу.
	Спосіб розвитку підприємства, що полягає в освоєнні виробництва нових товарів, товарних ринків, а також видів послуг, що включає не просто диверсифікацію товарних груп, але й розповсюдження підприємницької діяльності на нові та не пов'язані з основними видами діяльності фірми.

Найбільш точним серед наведених є визначення диверсифікації як процесу розвитку діяльності підприємства, пов'язаного із збільшенням діапазону видів

та проникненням в нові сфери діяльності, освоєнням нових виробництв, розширенням асортименту товару.

Необхідно зазначити, що рішення щодо застосування стратегії диверсифікації діяльності підприємства вирішується з урахуванням ряду позитивних факторів та стратегічних цілей підприємства серед яких:

- синергійний ефект для поліпшення якості існуючого виробництва, за рахунок кращого використання новітнього устаткування та обладнання, якісної сировини диверсифікованих виробництв;

- можливість залучення кваліфікованих кадрів, або покращення кваліфікації наявних кадрів;

- підвищення прибутку від основного виробництва, збільшення попиту на продукцію, створення нових робочих місць;

Дані фактори та цілі відображаються в основних принципах стратегії диверсифікації: підвищення потенціалу для подальшого розвитку зростання; накопичення ресурсів та інших засобів для освоєння суміжних або нових галузей; ефективне скорочення витрат виробництва[3].

Слід зауважити поряд із плюсами стратегія диверсифікації породжує виникнення деяких специфічних проблем. Головна з них – можливе збільшення витрат на управління й зниження ефективності управління. Дана проблема є наслідком ускладнення оргструктури холдингу, що утворився в результаті диверсифікації діяльності, і виникненням «відцентрових сил», породжуваних керівниками підприємств, нестабільне зовнішнє середовище, що створює додаткові труднощі диверсифікованості для українських підприємств.

Враховуючи зростаючий вплив на функціонування підприємств зовнішнього середовища, перед все більшою кількістю підприємств постає питання ефективної стратегії їх функціонування та розвитку. Стратегія диверсифікації повинна застосовуватися, щоб реалізувати стратегічний потенціал та досягти збалансованого економічного і технологічного результату.

Список використаних джерел:

1. Беррі С.Н. Корпоративне зростання та диверсифікація. / С.Н. Беррі Журнал права та економіки.. – 2014 р.
2. Кунц Рогер М. Стратегія диверсифікації і цілі підприємства / Рогер М. Кунц // Проблеми теорії і практики управління. – 2004 р.
3. Рудик Н. Б. Конгломеративне злиття і поглинання. Книга про користь і шкоду непрофільних активів / Н. Б. Рудик. - М.: Справа, 2012. - 223 с.

УДК 336

Мехеда Н.Г.,

к.е.н, доцент

*Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Концепція сталого розвитку набуває значного поширення як одна з провідних глобальних проблем людства, що має міждисциплінарний характер і розглядається в багатьох аспектах і ракурсах.

На нашу думку вона може трактуватися як сучасний етап розвитку управлінської науки, про що свідчить наступне.

Вона охоплює, як мінімум, дві найважливіші ідеї:

- цей розвиток передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Розвиток буде сталим тільки тоді, коли буде досягнута рівновага між різними факторами, що зумовлюють загальний рівень життя;

- нинішнє покоління має обов'язок перед прийдешніми поколіннями залишити достатні запаси соціальних, природних та економічних ресурсів для того, щоб вони могли забезпечити для себе рівень добробуту не нижчий, ніж той, що ми маємо зараз.

Ця концепція ставить фундаментальне завдання поєднати динамічний економічний розвиток з наданням рівних можливостей кожному члену суспільства за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів та ліквідації залежності між економічним зростанням та забрудненням довкілля.

Загалом сталий розвиток у часі з урахуванням основних параметрів можна представити

формулою: $dF(LKNI)/dt \geq 0$,

де $F(L, K, N, I)$ – функція сталого розвитку; L – трудові ресурси; K – штучно створений (фізичний) капітал, засоби виробництва; N – природні ресурси; I – інституційний фактор [9].

Це співвідношення показує необхідність збереження і збільшення у часі деякого агрегатного виробничого потенціалу, який визначається, як правило, трьома видами капіталів. Природний капітал може зменшуватися доти, поки це зменшення може компенсуватися за рахунок збільшення застосування штучно створених засобів виробництва (заводи, технології), підвищення кваліфікації працівників тощо.

Суспільно-політична і економічна ситуація в Україні свідчить про кризу управління. Відсутність ефективно діючої і науково обґрунтованої стратегії і тактики в діях всіх гілок влади, конфлікт між старими командно-

адміністративними методами роботи і новими задачами системи управління, місцевим самоврядуванням і ринковою економікою, що не сприяє подальшому розвитку окремих регіонів та держави в цілому.

Автори Андрушків Б.М. і Кузьмін О.Є. [1, С13-14] в своїй книзі виділяють сім етапів розвитку управлінської науки за радянських часів:

1-ший етап (жовтень 1917 — березень 1921). Розроблено форми й методи державного централізованого управління виробництвом, обґрунтовано принципи централізму, організаційні методи управління, диктатури та державного регулювання.

2-гий етап (1921 — 1928). Подальше вдосконалення адміністративного управління виробництвом. Зроблені спроби застосування так званого госпрозрахунку як основи економічного управління. З'явилися трести й синдикати, а також формально вивчалася можливість участі трудящих в управлінні.

3-тій етап (1929 — 1945). Організація індустріальної бази суспільного виробництва, вдосконалення структурного управління, методів підбору та підготовки кадрів, планування і організації виробництва.